

М.О. Давидова,
доцент кафедри естетичного
виховання і технологій
дошкільної освіти
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

ОСНОВНІ ТЕНЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО АМАТОРСЬКОГО ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Одним із найбільш поширених носіїв народної культури є традиційне аматорське мистецтво. Потяг до краси, любов до рідного краю спонукали багатьох людей проявляти себе в народній творчості. Діяльність як окремих митців-аматорів, так і значної частини громадських творчих об'єднань свідчать про визначну роль аматорства в загальноосвітніх процесах, формуванні духовності суспільства.

Творчість майстрів-аматорів декоративно-ужиткового мистецтва безперечно заслуговує на визнання, глибоке вивчення та дослідження. Саме з аматорів вийшло чимало видатних майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Не маючи кваліфікації, але відчувуючи потяг до самовиразу, від природи наділені талантом і любов'ю до національного декоративного мистецтва представники аматорського декоративно-ужиткового мистецтва стають творчо активними. Більшість народних майстрів сьогодні перебувають у громадсько-творчих об'єднаннях, гуртках та студіях. Значну роль у становленні та розвитку аматорського мистецтва відіграє Національна спілка народних майстрів України та її регіональні відділення, які існують в кожній області. Аматор декоративно-ужиткового мистецтва відрізняється від народного майстра тим, що його творчість формується як захоплення, хобі та не приносить йому матеріальних здобутків – це покликання його душі.

Найбільш талановитих серед аматорів, які були помітними на виставках народного мистецтва, регіональні відділення Національної спілки народних майстрів готують до вступу в члени спілки. Значну роботу проводить також спілка щодо відновлення видів народного мистецтва. Так, у Запоріжжі відроджується дереворізблення, на Житомирщині – художня вишивка, в Миколаєві набуває відродження художнє ткацтво тощо.

Опанування різними видами декоративного мистецтва спричинило виникнення курсів із підготовки майстрів художньої вишивки у Вінницькому осередку спілки, що має сталі традиції народного мистецтва. Такі курси, де передають свій досвід відомі майстри, існують в історичному центрі народного промислу з вишивки в с. Клембівка. І подібних прикладів можна привести чимало.

На існуючих підприємствах народних художніх промислів або на невеликих виробництвах можна спостерігати як колишній виконавець, який

донедавна тиражував розроблені автором зразки, сам ставав безпосереднім творцем.

Відсутність професійно-кадрових вимог (обов'язкова освіта, робота за фахом) надала можливість учорашнім аматорам працювати разом із майстрами й особисто створювати й реалізовувати в матеріалі авторські самобутні роботи. Вивчення та аналіз робіт народних майстрів дозволили визначити основні риси національного аматорського декоративного мистецтва, а саме: ☐

- орієнтація на народно-декоративне мистецтво;
- орієнтація на сучасне декоративне мистецтво;
- орієнтація на професійне (академічне) мистецтво.

В усіх формах аматорського мистецтва простежується взаємодія народної та професійної творчості, прямих і зворотних, безпосередніх та опосередкованих зв'язків. Аматорство – це унікальне художнє явище в загальній системі народного мистецтва. До нього входять різноманітні види творчої діяльності (від малярства до флористики). Декоративне-ужиткове мистецтво є одним із найбільш поширених видів аматорського мистецтва. Прагнення аматорів пізнати основи української культури співзвучне загальному підйому національної свідомості.

Важливим також є питання художнього рівня експозицій виставок, на яких, в першу чергу, має розглядатися не кількість учасників, а справжня художня якість виробів, яка ґрунтується на чистих національних джерелах українського народно-декоративного мистецтва. Неможливо не враховувати надзвичайне значення процесу опанування тим чи іншим видом народно-декоративного мистецтва, як окремої особистості, так і всього колективу (гурток, студія тощо).

Прагнення аматорів до створення унікальних високохудожніх творів не залежить від обдарованості й рівня їхніх можливостей. Принципи індивідуального підходу до творчого розвитку сприяють вихованню художнього смаку та самостійних композиційних рішень. Більшість аматорів отримують початкові знання в розгалуженій мережі гуртків та студій образотворчого мистецтва, де теоретичні й практичні заняття з малюнку, живопису та історії мистецтва проводяться за кращими зразками.

Економічне становище нашої держави стримує збільшення мережі установ із співпраці з майстрами-аматорами, але, попри все, кількість сучасних студій постійно збільшується. В багатьох школах введені заняття з декоративно-прикладного та народно-декоративного мистецтва. Учнівська молодь гуртується навколо майстрів народно-ужиткового мистецтва, з досвіду яких вона отримує справжню практику з різних видів декоративного мистецтва. Проте відсутність єдиної навчально-методичної програми з питань декоративного мистецтва негативно впливає на розвиток і організацію роботи з аматорами.

Єдиними центрами організаційної та методичної роботи з аматорами народного декоративно-ужиткового мистецтва, крім спілки народних майстрів, залишаються Обласні будинки народної творчості. Вони проводять

активну роботу щодо залучення аматорів до занять з цього виду мистецтва, його популяризації та вивчення. Справжні яскраві роботи аматорів знаходять визнання громадськості й любителів прекрасного. Чимало творів аматорів зберігаються у фондах районних, обласних краєзнавчих і художніх музеїв, картинних галереях, приватних колекціях в Україні та поза її межами. Потенціал аматорського мистецтва потужний і потребує певних умов для свого масового розвитку. В обласних центрах народної творчості бажано створити колекції зразків народного мистецтва краю, посібники з різних видів народного мистецтва області тощо.

Необхідно висловити цікаві спостереження, які стали передумовою створення творчих кооперативів, товариств із обмеженою відповідальністю, малих підприємств, приватних салонів та галерей, які виробляли та реалізовували твори народно-ужиткового мистецтва художників-аматорів. На початку 80-х рр. XX ст. розпочалися помітні зміни в розвитку образотворчого та народного мистецтва, серед них:

- зростання ділової ініціативності, послаблення податкового тиску й контролю за діяльністю, що сприяло виникненню багатьох творчих об'єднань;
- залучення митців до ринкових відносин шляхом організації й проведення виставок-продажів, ярмарків, вільної вуличної експозиції та торгівлі;
- широке захоплення образотворчим аматорством багатьох верств населення; [1]
- прагнення до участі в різних творчих студіях та об'єднаннях.

Одним із перших було Київське міське об'єднання художників-аматорів «Творчість» (1977 р.). Практика діяльності ТО «Творчість» стала прикладом при створенні низки нових творчих професійних і аматорських об'єднань, малих підприємств, салонів та галерей. Навколо них протягом багатьох років гуртувалися однодумці, шанувальники професійного та народного мистецтва різних прошарків населення. Особливо відчутним був їхній вплив на розвиток виконавської майстерності, зріст інтересу до народного декоративно-ужиткового мистецтва як в професійному так і в аматорському виконанні.

Сучасне аматорське мистецтво віддзеркалює всі складнощі й негаразди, а також позитивні зрушення економічного розвитку нашої держави. В художньому аматорстві ми маємо поєднання суспільного та естетичного, які взаємодоповнюють одне одного. Його плоди відчутні в різних сферах людської діяльності та відіграють суттєву роль у вихованні естетичних смаків. Умови економічної нестабільності, промислового спаду, безробіття, сприяли виникненню чималої кількості стихійних ринків. В умовах комерційного попиту мистецтво не має захисту від тиску іноземної кон'юнктури, з її вкрай сумнівними орієнтирами, що, в свою чергу, може призвести до спрощеного сприйняття народного мистецтва, його національної суті.

Необхідно відмітити нові форми експонування декоративно-ужиткового аматорського мистецтва. Серед них – величні святкові вернісажі, що проходять на щорічних святкуваннях міст і селищ. На таких заходах широко експонується аматорське ужиткове мистецтво, проводиться демонстрація виставки-продажу робіт народних майстрів. На святкових вернісажах простежується мистецький рівень майстрів-аматорів, відбувається обмін досвідом практичної діяльності.

Частіше аматорські роботи можна бачити поруч із професійними творами народного декоративного мистецтва на багатьох ярмарках, виставках в торгівельній мережі, де вони гідно конкурують. Твори аматорів експонуються в приватних галереях, салонах, деякі аматори мають окремі майстерні, які відкриті для глядача. Численні твори експонуються на районних, обласних, всеукраїнських виставках, а також під час свят одного села. Збільшилася кількість персональних виставок аматорів, які проводяться в обласних краєзнавчих музеях. Важливими є приклади спонсорської підтримки програм різних заходів, які популяризують аматорське мистецтво. Вироби аматорського мистецтва залучаються до оформлення фольклорних обрядів, народних свят, театральних-видовищних заходів.

Досліджуючи в цілому стан аматорського народно-ужиткового мистецтва, не можна обійти увагою течію наївного мистецтва, яке становить одне з яскравих явищ народно-декоративного мистецтва, зокрема, в народному малярстві та народно-декоративному розписі. Аналоги українського народного примітиву є найбільш цікавим проявом аматорства. Відрадною є той факт, що майже в кожній області існують аматори з народного малярства та народно-декоративного розпису, творчий доробок яких являє собою цікаві приклади цього напряму народної художньої культури. Відсутність професійної школи вони замінюють гострим відчуттям гармонії, щирістю й відвертістю своєї душі. Вони розкривають чисту душу простої людини та її ментальність. Мистецтво наїву звернено до традицій іконопису, старовинного народного живопису та графіки.

Творчість таких аматорів – вікно в поезію, використання метафори, асоціативної образності. Наївне мистецтво є актом самовиразу, в якому емоційне переважає над розумом, композиційна структура над елементарними знаннями образотворчих канонів. Це мистецтво дає яскравий приклад того, що не можна визначати художню цінність твору в порівнянні з професійним мистецтвом. Аматорська творчість тісно пов'язана з ним, але має свої естетичні відзнаки і шляхи розвитку.

В останній час в аматорському декоративно-ужитковому мистецтві поширилися теми релігійного характеру, які знайшли своє втілення в художньому малярстві та декоративному розписі. Глибока змістовність, духовна спрямованість, притаманні роботам аматорів, які прикрашають собори й каплиці гармонійно доповнюють художню цінність загальних сакральних ансамблів. В орнаменталі декоративного розпису в усі види декоративно-ужиткового мистецтва прийшли релігійні образотворчі елементи. Твори українського наїву несуть у собі яскраву національну

форму, духовну силу, міфологізм, тайну. Вони органічно вписуються і в сучасний інтер'єр, прикрашаючи державні установи, банки, офіси, школи. Майстри декоративного розпису полюбують утілювати свої розписи в архітектурному середовищі, де вони набувають монументальних форм.

Наївне мистецтво характеризується широким тематичним діапазоном і насичене фігуративними композиціями. Воно доступне кожному і має значні можливості для виявлення творчого потенціалу. Звернення до традицій старовинного народного живопису (народної ікони, іконопису) – характерна риса творчості багатьох художників-аматорів. Тематична різноманітність сюжетів, змістовність – основні риси сучасного народного живопису. В таких творах приваблює гармонія сюжетних мотивів. Відсутність чистого пейзажу або портрету є характерною рисою творчості аматорів. Кожний аматор бачить натуру по-своєму і надає їй особистих, притаманних автору рис.

Громадські творчі об'єднання аматорів декоративно-ужиткового мистецтва, осередки народних промислів протягом останніх років створили певне культурно-мистецьке середовище, діяльність якого відіграє суттєву роль у вихованні естетичних смаків, національної самосвідомості народу. Українське аматорське народне малярство та декоративний розпис становлять гордість народно-декоративного і аматорського мистецтва, широко репрезентує українську культуру за кордоном.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєва Т. Ф. Проблеми успадкування духовних ідеалів у сучасному культурно-мистецькому житті України. – Житомир: ЖПУ. 2002. – 124 с.
2. І.А. Бариш-Тищенко. Основні тенденції сучасного традиційного народного і аматорського декоративно-ужиткового мистецтва. За матеріалами наукових розробок Центру культурних досліджень, музей І. Гончара. 2003 р. – С. 4.
3. Некрасова М.А. Народное искусство как часть культуры: Теория и практика. – Москва : Изобразительное искусство. 1983. – 123 с.